

Elżbieta Trafiałek

Starość a edukacja permanentna

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 10,
135-144

1995

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Elżbieta Trafiałek

STAROŚĆ A EDUKACJA PERMANENTNA

SPOŁECZNY I INDYWIDUALNY WYMIAR STAROŚCI

Pojęcie starości definiowane jest jako trójplaszczynowe zjawisko przemian osobniczych, występujących w różnym wieku i ze zróżnicowanym nasileniem u poszczególnych jednostek, obejmujące starość:

1. Fizjologiczną, przejawiającą się zmniejszoną odpornością organizmu, zniedołężnieniem.

2. Psychiczną, wyrażaną malkontenctwem lub egocentryzmem, ucieczką od rzeczywistości, rozpamiętywaniem minionych wydarzeń, poczuciem samotności, bezsensu życia.

3. Społeczną, związaną z pozbywaniem się pełnionych ról społecznych, utratą aktywności zawodowej oraz kontaktów z otoczeniem.

Jako zespół czynników komplementarnych, płaszczyny te stanowią o istnieniu zjawiska starzenia się człowieka. Formalnie przyjmuje się, że przekroczenie progu starości następuje po uzyskaniu uprawnień emerytalnych, czyli w Polsce: u mężczyzn po 65 roku życia, a u kobiet po 60 roku życia¹. W rzeczywistości pojęcie starości jest względne, determinowane ogromem zróżnicowanych kryteriów, jako że głównych jej cech należy szukać nie w wieku kalendarzowym, ale w życiu psychicznym człowieka, jego aktywności społecznej i sprawności umysłowej. Nie ma reguły, że podeszły wiek oznacza alienację społeczną, odejście na margines rzeczywistości, wrogość do młodych i wszystkiego, co nowe, egocentryzm, hipochondrię, które to cechy często przypisuje się w potocznych opiniach ludziom starszym.

Osiągnięcia współczesnej medycyny (zmniejszenie liczby chorób nieuleczalnych, walka z miażdżycą, zapobieganie epidemiom, zmiana warunków od-

---

¹ Analogiczny jak w Polsce próg wieku emerytalnego występuje w Australii, Austrii, Belgii, Izraelu i RPA, natomiast w innych krajach znacznie się różnicuje, np. w Irlandii i Norwegii wynosi 70 lat, w Islandii i Szwecji – 67 lat, we Francji 60 lat, w byłej Jugosławii 55 lat dla mężczyzn i 50 lat dla kobiet. Por. E. R o s s e t, *Miejsce człowieka starego w społeczeństwie*, w: *Encyklopedia seniora*, Warszawa 1986, s. 29.

żywiania, higieny życia codziennego) przyczyniły się do znacznego przedłużenia czasu trwania życia ludzkiego, a co za tym idzie, spowodowały wzrost udziału procentowego grupy ludności w wieku poprodukcyjnym w społeczeństwach krajów o wysokim poziomie rozwoju gospodarczego. W Polsce np. w ciągu 30 lat liczba ludności wzrosła o ok. 46,0%, ludność w wieku poprodukcyjnym zaś, w analogicznym okresie, o 30,0%. W 1993 r. ludzie w wieku 60 lat i więcej stanowili 15,4% ogółu społeczeństwa, a w wieku 65 lat i więcej – 10,49%², co oznacza, że zgodnie z normami ONZ zostały przekroczone w kraju obydwa progi tzw. starości demograficznej³.

Ostatni etap życia może przebiegać różnie. Ludzie w podeszłym wieku, odciążeni od obowiązków zawodowych, dysponujący czasem wolnym, mają szerokie możliwości samorealizacji, uprawiania hobby, rozwijania bądź realizowania wcześniej ukształtowanych zainteresowań, tworzenia w wybranych dziedzinach życia i sztuki, wzbogacania swego życia psychicznego w kolejne przeżycia i realizację stawianych sobie celów. Na przebieg i organizację starości niebagatelny wpływ mają wcześniejsze doświadczenia, stan zdrowia, warunki ekonomiczne, ale głównie decyduje o tym sam zainteresowany, jego inwencja, aktywność, chęć do poszukiwania źródeł zadowolenia, do stwarzania sobie warunków komfortu psychicznego. Zatem na oblicze starości wpływa zarówno osobowość jednostki, jej doświadczenia życiowe, poglądy na otaczającą rzeczywistość, jak i stosunek otoczenia do ludzi w podeszłym wieku. Już badania przeprowadzone w 1967 r. przez J. Piotrowskiego nad ludźmi w wieku emerytalnym wykazały ogromne zróżnicowanie tej populacji pod względem sprawności psychomotorycznej, społecznej, pełnionych ról społecznych, potrzeb, zainteresowań, oczekiwań i warunków życia⁴. Nie ma nic bardziej błędnego, niż utożsamianie wieku chronologicznego człowieka z pojęciem starości. Starość jest różnie wyznaczana i odmiennie interpretowana na poszczególnych płaszczyznach historycznych i kulturowych. Jeszcze 150 lat temu człowiek w wieku 50 lat uważany był za starego, a dziś granica ta uległa formalnemu przesunięciu o dalsze 15 lat.

Przesunięcie górnej granicy przeciętnego czasu trwania życia ludzkiego oraz demograficzne starzenie się społeczeństw zrodziło wiele problemów ekonomicznych i społecznych. Zapobieganie starości fizjologicznej, przesunięcie jej granic o kilkanaście lat stało się nośnikiem rozwoju zainteresowań problemami organizacji życia i wypoczynku, rozwoju intelektualnego coraz liczniejszej gru-

² *Rocznik Statystyczny GUS*, Warszawa 1993, cz. 1, tabl. 4 (71), s. 46.

³ Według ustaleń ONZ za próg starości demograficznej uznaje się stan, gdy odsetek ludzi w wieku 60 lat i więcej przekroczy 12,0% ogółu społeczeństwa lub w wieku 65 lat i więcej przekroczy 7,0% ogółu społeczeństwa. Por. M. S u s ł o w s k a, *Psychologia starzenia się i starości*, Warszawa 1989, s. 23.

⁴ Zob.: J. S t a r ę g a - P i a s e k, A. L i s o w s k i, J. S u c h e c k a, *Starość psychospołeczna i potrzeby opieki medycznej ludzi starych*, Warszawa 1985, s. 16.

py ludzi wyłączonych z aktywności zawodowej. Wzrosła też ranga nauk zajmujących się problemami starości: **gerontologii** – badającej źródła, przyczyny i skutki zmian ontogenetycznych w organizmie ludzkim: **geriatrii** – zajmującej się zapobieganiem i leczeniem chorób wieku starczego oraz **gerontologii społecznej** – koncentrującej się na zagadnieniach społeczno-ekonomicznych warunków życia ludzi w podeszłym wieku. Ponadto, obok andragogiki, powstała nowa dyscyplina naukowa – **geragogika**, koncentrująca się na determinantach aktywności psychicznej ludzi starszych oraz upowszechniania wśród nich oświaty i kultury. Popularność i ranga społeczna tej dyscypliny, będącej jedną z gałęzi nauk o wychowaniu, szczególnie wzrosła w ciągu ostatnich 15 lat.

Równocześnie z prowadzonymi na całym świecie badaniami gerontologicznymi i geriatrycznymi, w tym także w Polsce, podjęto szereg badań praktycznych, mających na celu stworzenie optymalnych warunków rozwoju oraz uczestnictwa w życiu społecznym ludziom, którzy przekroczyli formalnie przyjęty próg starości. Obok istniejących domów spokojnej starości, domów dziennego pobytu, klubów „złotej jesieni” (które przez wielu andragogów, m.in. F. Urbańczyka, zostały skrytykowane jako forma izolacji społecznej, niekorzystnie wpływająca na sprawność psychiczną i fizyczną ludzi starszych)⁵, instytucji opieki społecznej – powstały placówki, stowarzyszenia i organizacje zajmujące się zaspokajaniem potrzeb intelektualnych i aktywności społecznej emerytów i rencistów. Do zasługujących na szczególną uwagę należy zaliczyć uniwersytety trzeciego wieku, jako jednostki wielofunkcyjne, choć zróżnicowane terytorialnie pod względem organizacyjnym, metodycznym i merytorycznym.

UNIwersytety TRZECIEGO WIEKU – PREKURSORSKIE OŚRODKI KSZTAŁCENIA LUDZI STARSZYCH

Potwierdzono naukowo, że człowiek ma możliwości intelektualne w każdej fazie życia; historia dostarczyła wielu przykładów jednostek żywotnych, aktywnych, które nawet po przekroczeniu 70 roku życia pracowały twórczo, realizowały swe pasje życiowe, utrzymując do końca wysoki poziom aktywności społecznej, czasem politycznej, intelektualnej oraz sprawności fizycznej. Warto tu wspomnieć: L. Solskiego (żył 99 lat), M. Ćwiklińską (92 lata), W. S. Churchilla (91 lat), Tycjana (99 lat), A. Einsteina (76 lat), A. Toscaniniego (90 lat), K. Ciołkowskiego (78 lat) oraz J. Czapskiego (97 lat). Istnienie owych możliwości oraz wspólne problemy ludzi starych na całym świecie spowodowały rozwój instytucji zajmujących się zaspokajaniem potrzeb społecznych, intelektualnych i edukacyjnych generacji seniorów.

Największą popularność na świecie zyskały uniwersytety trzeciego wieku, których tworzenie uwieczniło działalność Międzynarodowego Towarzystwa

⁵ F. U r b a ń c z y k, *Problemy oświaty dorosłych*, Warszawa 1973, *passim*.

Gerontologicznego (od 1948 r.), Europejskiej Unii do Spraw Opieki Społecznej (od 1962 r.) oraz Międzynarodowego Centrum Gerontologii Społecznej (od 1969 r.). Pierwszy uniwersytet powstał w 1972 r. w Tuluzie, z inicjatywy francuskiego socjologa – profesora Pierre’a Vellasa. Główną ideą, jaka towarzyszyła jego utworzeniu, było umożliwienie ludziom w podeszłym wieku lepszego, pogodniejszego życia i przełamania stereotypu starości niedołężnej, chorej, wyalienowanej, ubezwłasnowolnionej społecznie. W programie działania pierwszego uniwersytetu szczególny nacisk położono na próby poprawienia warunków życia codziennego słuchaczy, m.in. poprzez przekazywanie im wiedzy niezbędnej dla uzyskania optymalnego komfortu psychicznego w warunkach odejścia od aktywności zawodowej. Początkowo zajęcia organizowano tylko w okresie letniej przerwy wakacyjnej, ale już po pierwszych latach doświadczeń wprowadzono całoroczną działalność, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom społecznym.

Wykorzystując wzory francuskie, kolejno uruchamiano podobne instytucje we Włoszech, Szwajcarii, Hiszpanii, Belgii, Portugalii i w 1975 r. w Polsce. Wraz z popularyzacją idei tworzenia uniwersytetów i wzrastającą liczbą ich zwolenników, nastąpił ogólnoświatowy rozwój zainteresowań problematyką gerontologiczną. Powstało szereg organizacji i towarzystw naukowych o zasięgu międzynarodowym, dążących do poprawy warunków życia ludzi w podeszłym wieku poprzez wykorzystanie osiągnięć zarówno nauk medycznych, jak i społecznych.

W 1975 r. powstało we Francji Międzynarodowe Towarzystwo Uniwersytetów Trzeciego Wieku (AJUTA), które objęło patronat nad istniejącymi i tworzonymi placówkami oraz sprecyzowało podstawowe cele uniwersytetów. Zgodnie z przyjętym programem, organizacja ta walczy o prawa ludzi starych do nauki, dostępu do kultury, wypoczynku i do korzystania z praw emerytalnych, niezależnie od płci, wykształcenia i statusu społecznego

Polska od początku aktywnie współuczestniczyła w procesie tworzenia międzynarodowej płaszczyzny zapewnienia ludziom starszym godnego i pełnego życia. Należała do czołówki państw europejskich popularyzujących ideę edukacji seniorów (w 1975 r. – pierwszy Uniwersytetu Trzeciego Wieku (UTW) w Warszawie, w 1987 r. – XIII Kongres Międzynarodowego Towarzystwa Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Warszawie) i mimo przemian ustrojowych, trudności gospodarczych, ogromu problemów społecznych, pozostała w czołówce organizatorów edukacji i organizacji życia ludzi starszych.

W 1984 r., gdy w Międzynarodowym Towarzystwie UTW zarejestrowanych było ponad 100 uniwersytetów, w Polsce funkcjonowało już 11 placówek kształcenia ustawicznego dla ludzi w podeszłym wieku⁶. W 1990 r. na terenie

---

⁶ H. S z a r c., *Informacja Sekcji Uniwersytetów Trzeciego Wieku przy Polskim Towarzystwie Gerontologicznym*, Warszawa 1986, s. 1.

kraju działało już 14 uniwersytetów, głównie w miastach będących ośrodkami akademickimi: w Warszawie, Krakowie, we Wrocławiu, w Opolu, Lublinie, Łodzi, Gdańsku, Szczecinie, Rzeszowie, Poznaniu, Katowicach, Gliwicach, Kielcach, Toruniu. Wstępną działalność rozpoczęły też uniwersytety w Radomiu i Gorzowie Wielkopolskim, organizując wykłady jako jedyną formę edukacji słuchaczy.

UNIWERSYTECKIE FORMY EDUKACJI LUDZI STARSZYCH

Działalność wszystkich UTW w Polsce koncentruje się na realizacji celów przyjętych w programie założycielskim przez pierwszy uniwersytet – jak już wspomniano – założony w 1975 r. w Warszawie przy Centrum Medycznym Kształcenia Podyplomowego. Są nimi:

1. Organizacja kształcenia ustawicznego dla ludzi starszych.
2. Opracowanie metod i technik edukacyjnych.
3. Aktywizacja psychiczna, fizyczna i społeczna słuchaczy uniwersytetów.
4. Wdrażanie zasad profilaktyki gerontologicznej.

Poza realizacją celów społecznych, uniwersytety stanowią płaszczyznę szerokich badań i analiz naukowych, m.in. w obrębie takich dyscyplin, jak: geriatria, gerontologia, socjologia, psychologia, polityka społeczna. Większość placówek funkcjonuje przy uniwersytetach (m.in.: Lublin, Toruń, Kraków, Łódź, Szczecin) i szkołach wyższych (m.in.: Rzeszów, Opole, Kielce), co umożliwia prowadzenie niemal wszystkich form pracy na poziomie akademickim, a jednocześnie ułatwia obserwację i polidyscyplinarne badania pod kierunkiem wysoko kwalifikowanej kadry naukowej.

Formy pracy i treść oferty programowej poszczególnych uniwersytetów różnicują się w zależności od wskazań środowiska, potrzeb indywidualnych słuchaczy oraz możliwości kadrowych, lokalowych i finansowych placówek.

Podstawową formą edukacji słuchaczy uniwersytetów są wykłady zróżnicowane tematycznie (tabela 1). Problematyka dostosowywana jest do potrzeb i zainteresowań odbiorców, a obejmuje wszelkie możliwe dziedziny wiedzy i problemy życia codziennego. Najczęściej występujące w ofercie programowej hasła tematyczne wykładów to: medycyna, psychologia, socjologia, historia, historia sztuki, filozofia, gerontologia, nauki społeczne, choć niektóre uniwersytety wprowadzają do programu zagadnienia mniej znane, takie jak: makrobiotyka (Warszawa), astronomia (Poznań), genetyka (Kielce), agronomia (Katowice), astrofizyka (Rzeszów), muzykologia (Kielce, Szczecin), czy marynistyka (Gdańsk). UTW w Krakowie, jedyny w kraju rekrutujący wyłącznie słuchaczy z wykształceniem ponadpodstawowym, prowadzi wykłady wymagające pewnego przygotowania odbiorców, np. z dziedziny kardiologii, anatomii, schorzeń poszczególnych układów organizmu, matematyki, antropologii. Głównym celem wykładów, jako formy kształcenia, jest rozbudzanie zaintere-

T a b e l a 1. Wybrane elementy oferty programowej UTW

UTW	Problematyka wykładów
Warszawa od 1975 r.	medycyna, historia, literatura polska, francuska, prawo, socjologia, gerontologia społeczna, kultura fizyczna, filozofia, etnografia, architektura, ochrona środowiska, profilaktyka zdrowia, uzdrowiska polskie
Wrocław od 1976 r.	medycyna, gerontologia, pedagogika, socjologia, kultura, polityka społeczna, prawo, makrobiotyka, ziołolecznictwo, ochrona środowiska, system emerytalny
Opole od 1977 r.	medycyna, socjologia, historia, architektura, kultura, kultura i sztuka, prawo, film, teatr, zielarstwo, geografia, muzealnictwo
Szczecin od 1978 r.	ochrona środowiska, historia, historia sztuki, prawo, architektura, religioznawstwo, historia nauk technicznych, zagadnienia społeczno-polityczne, muzykologia, medycyna, astrologia, socjologia, literatura rosyjska
Poznań od 1979 r.	medycyna, profilaktyka medyczna, historia sztuki, polityka społeczna, socjologia, psychologia, biologia, astronomia, architektura, etnografia, ziołolecznictwo, fizyka, chemia, radiestezja, pedagogika
Gdańsk od 1979 r.	medycyna, biologia, psychologia, historia sztuki, technika, marynistyka, wybrane zagadnienia nauk humanistycznych i technicznych
Łódź od 1979 r.	biologia, medycyna, prawo, historia sztuki, pedagogika, wybrane zagadnienia innych nauk humanistycznych i wiedzy praktycznej, geografia, ochrona środowiska
Kraków od 1982 r.	wybrane zagadnienia nauk biomedycznych
Katowice Gliwice od 1983 r.	ekologia, agronomia, etyka, gerontologia, historia, historia literatury, historia sztuki, psychologia
Rzeszów od 1983 r.	psychologia, kultura języka, literatura, bibliotekoznawstwo, astrofizyka, historia sztuki, muzykologia, geriatria
Kielce od 1985 r.	fizjologia, geriatria, genetyka, ortopedia, ekologia, muzykologia, językoznawstwo, filozofia, psychologia, film, prawo, geografia, literatura, historia
Lublin od 1985 r.	gerontologia, profilaktyka zdrowia, medycyna, geografia, biologia, zoologia, historia, historia sztuki
Toruń od 1989 r.	historia, rekreacja, prawo, geografia, biologia, teatrologia, kultura regionu

Źródło: Badania własne oraz H. S z w a r c, *Informacja Sekcji Uniwersytetów*, z lat 1987–1993, *passim*.

sowań mniej znanymi dziedzinami wiedzy oraz wyrabianie wśród słuchaczy nawyków do korzystania z pomocy dydaktycznych i różnych źródeł wiedzy, niezbędnych w prowadzeniu dalszego samokształcenia.

Oprócz wykładów, uniwersytety prowadzą zajęcia w formie seminariów, konwersatoriów, lektoratów języków obcych, zespołów zainteresowań, klubów

dyskusyjnych, klubów pracy twórczej i sprawności ruchowej. Programy i formy działania poszczególnych placówek są opracowywane corocznie przez rady programowe, przy współpracy grup samorządowych słuchaczy. Sukcesywnie do rozwoju i czasu funkcjonowania, każdy z UTW modyfikuje swoje oferty programowe, struktury organizacyjne i wprowadza takie formy pracy z zainteresowanymi, które cieszą się największym uznaniem i zaspokajają dominujące potrzeby zarówno edukacyjne, jak i społeczne.

Struktura społeczno-demograficzna słuchaczy stanowi w zasadzie główny wyznacznik modyfikacji form pracy i proponowanej tematyki wykładów. Niemal każda z funkcjonujących placówek w odmienny, wypracowany na bazie lokalnych doświadczeń sposób dąży do sprostania oczekiwaniom społecznym. Wykłady blokowane są w cykle, w zależności od poruszanej problematyki, np. profil biologiczno-medyczny, humanistyczny, wiedzy politycznej, religioznawstwa. Ponadto, głównie z myślą o słuchaczach związanych z uniwersytetami od wielu lat, organizowane są wykłady „otwarte”, a ich tematy podawane do wiadomości z kilkumiesięcznym wyprzedzeniem. Daje to szerokie możliwości wyboru słuchaczom, zróżnicowanym zarówno pod względem wieku, płci, jak i wykształcenia (tabela 2). Rozpiętość wieku słuchaczy wynosi ponad 50 lat (np. w Warszawie od 45 do 95 lat); wykształcenie waha się od podstawowego do studiów podyplomowych.

T a b e l a 2. Płeć, wiek i wykształcenie słuchaczy UTW w 1988 r. (%)

UTW	Ogółem słuchaczy	Mężczyźni	Wiek			Wykształcenie		
			do 59 lat	do 79 lat	powyżej 80 lat	podstawowe	średnie	wyższe
Warszawa	1174	12,0	•	•	•	5,0	49,0	46,0
Wrocław	254	10,0	•	•	•	8,0	68,0	24,0
Opole	150	11,0	30,0	65,0	5,0	10,0	50,0	40,0
Szczecin	293	18,0	23,0	73,0	4,0	13,0	70,0	17,0
Poznań	519	12,5	•	•	•	5,0	58,0	37,0
Gdańsk	240	•	•	•	•	•	•	•
Łódź	1030	20,0	11,0	88,0	1,0	10,0	60,0	30,0
Kraków	1200	•	•	•	•	•	•	•
Katowice	205	29,0	•	•	•	16,0	57,0	27,0
Rzeszów	91	30,0	20,0	77,0	3,0	•	79,0	21,0
Kielce	207	21,0	31,0	66,0	3,0	2,0	75,0	23,0
Lublin	474	17,0	23,0	74,0	3,0	5,0	59,0	36,0
Razem	5847	ś r e d n i o						
		18,0	23,0	74,0	3,0	8,0	62,0	30,0

Zaprezentowano wybrane wskaźniki z 1988 r. ze względu na największą (w porównaniu z latami następnymi) bazą danych do analizy porównawczej.

Źródło: Jak w tabeli 1.

Różnice w strukturze płci, wieku i wykształcenia słuchaczy występują nie tylko między poszczególnymi UTW, ale w tych samych placówkach, w różnych latach. Na przykład we Wrocławiu w 1988 r. było 254 słuchaczy, z czego mężczyźni stanowili 10,0%, osoby z wykształceniem wyższym 24,0%; w 1989 r. było 327 słuchaczy, a w 1990 r. UTW skupiał 197 słuchaczy, w tym 8,0% mężczyzn i 50,0% z wykształceniem wyższym. W Katowicach w 1988 r. było 205 słuchaczy, w tym 29,0% mężczyzn, a w 1990 r. UTW skupiał już 517 osób, w tym ok. 50,0% mężczyzn. Zdecydowanie jednak we wszystkich jednostkach kształcenia ustawicznego ludzi starszych dominują kobiety (ponad 80,0%), osoby z wykształceniem średnim i w wieku od 59 do 79 lat (ponad 70,0% w obydwu kategoriach).

W placówkach o bogatej tradycji, poza podstawowymi formami przekazu wiedzy (wykład), wymiana doświadczeń i wiadomości (konwersatoria), poszukiwania nowych treści i rozwiązań problemów nurtujących słuchaczy (seminaria, koła zainteresowań), wprowadza się takie, które służą integracji i podnoszą sprawność fizyczną (tabela 3). Wielką popularnością wśród odbiorców działalności UTW cieszą się np. wycieczki piesze i autokarowe, zajęcia muzyczno-ruchowe, ćwiczenia rehabilitacyjne, koła samokształceniowe, koła samopomocy, zajęcia praktyczne i sprawnościowe oraz różne formy nauki języków obcych: od lektoratów począwszy, poprzez seminaria, na praktycznych ćwiczeniach konwersatorskich skończywszy. Zajęcia z języków obcych cieszą się szczególną popularnością we wszystkich UTW i poza podstawowymi: z języka angielskiego, niemieckiego czy francuskiego, w niektórych placówkach obejmują także: esperanto (Lublin) oraz tak mało znany język, jak japoński (Łódź). Zarówno szeroka oferta programowa, jak i wielorakość form pracy edukacyjnej, proponowanych przez UTW, umożliwiają wszystkim zainteresowanym odbiorcom dokonanie satysfakcjonującego wyboru organizacji swego czasu wolnego.

Szeroka działalność edukacyjna i środowiskowa placówek sprzyja zarówno samorealizacji, jak i integracji ludzi starszych w społeczności lokalnej. Fakt, że mają oni dużo czasu wolnego, bardzo zbliża słuchaczy UTW. Tworzą się grupy różnych form aktywności, kluby, koła miłośników, samopomocy koleżeńskiej i inne. Integracja ludzi o podobnych zainteresowaniach, problemach, w znacznym stopniu ułatwia poszczególnym jednostkom pokonywanie trudności życia codziennego, uzyskiwanie odporności psychicznej, dostosowanie się do dynamicznych i nie zawsze łatwych do zaakceptowania przemian społecznych, kulturowych, politycznych i zmiany statusu ekonomicznego, które dotykają większość osób po przejściu na emeryturę.

Zapewniając pełny rozwój osobowości i zainteresowań swoim słuchaczom, UTW w istotny sposób przyczyniają się do rozbudzania postaw aktywnych, twórczych, które nie tylko ułatwiają rozumienie przemian społecznych, odsuwają wizję starości smutnej i samotnej, lecz także przygotowują, inspirują do samodzielnego, odważnego funkcjonowania we współczesnym społeczeństwie.

T a b e l a 3. Główne formy działalności edukacyjnej UTW

UTW	Formy działalności
Warszawa	wykłady, seminaria, lektoraty, konwersatoria, zajęcia ruchowe, rekreacyjne i turystyczne, zajęcia twórcze z dziedziny kultury (stosuje się formy wizualne: muzyka, przeźrocza, spotkania w Muzeum Narodowym), koła samopomocy koleżeńskiej i obsługi organizacyjno-administracyjnej, zespoły (literacki, teatralny, wokально-muzyczny, plastyczny, taktwa artystycznego, imprez kulturalnych, psychoterapeutyczny, inicjatyw i kontaktów ze słuchaczami)
Wrocław	wykłady, seminaria, lektoraty, sekcje zajęciowe, gimnastyka rekreacyjna, ćwiczenia rehabilitacyjne, kursy jogi, spotkania z członkami rodzin słuchaczy, działalność środowiskowa na rzecz byłych słuchaczy i na rzecz domów dziecka (fundacja)
Opole	wykłady, zespoły zajęciowe (literacki, turystyczny, terapii ruchowej), koła zainteresowań (kulturalno-oświatowe, rekreacji ruchowej, robót ręcznych, samopomocy)
Szczecin	wykłady, lektoraty, zespoły zainteresowań, koncerty, fizykoterapia, sekcje (krajoznawczo-turystyczna, literacko-historyczna, plastyczna, socjalna)
Poznań	wykłady cykliczne i otwarte, lektoraty, sekcje (gimnastyczna, turystyczna, historii sztuki, radiestezji, pływania, gimnastyki, jogi)
Gdańsk	wykłady, odczyty, psychoterapia, terapia muzyczna, terapia malarska, sekcje zainteresowań (bibliofilów, literacka, ziołolecznictwa, turystyczna, wokalna)
Łódź	wykłady, lektoraty, zajęcia ruchowe, sekcje (literacka, plastyczna, samokształceniowa, psychologiczna, historyczna, językoznawstwa, robót ręcznych, biologiczno-medyczna, samopomocy, muzykologiczna)
Kraków	wykłady, seminaria tematyczne dla zaawansowanych, konwersatoria językowe, koła samokształceniowe, zajęcia ruchowe, sekcje (programowa, organizacyjna, kulturalna, naukowa)
Katowice	wykłady, kluby dyskusyjne, grupy zainteresowań (rehabilitacji, pływania, turystyki, zielarstwa), seminaria językowe w Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych przy Uniwersytecie Śląskim
Rzeszów	wykłady, lektoraty, sekcje zainteresowań (literacka, kultury fizycznej, krajoznawcza)
Kielce	wykłady cykliczne i otwarte, zespoły zainteresowań (literacki, plastyczny), sekcje (teatralna, gimnastyki geriatrycznej), grupy seminaryjne
Lublin	wykłady cykliczne, lektoraty, kluby dyskusyjne (film, teatr, sztuka), zajęcia praktyczne (plastyka, zajęcia sprawnościowe)
Toruń	wykłady, lektoraty, seminaria, sekcje (plastyczna, hafciarstwa, turystyczna, integracyjna)

Źródło: Jak w tabeli 1.

Polskie UTW stanowią główny trzon kształcenia ustawicznego ludzi w podeszłym wieku. Skupiają z każdym rokiem liczniejsze grono słuchaczy (w 1986 r. – 4943 osoby, a w 1988 r. już 5837), z utrzymującą się dominacją kobiet (ok. 80,0%) i przedstawicielstwem kategorii wieku od 60 do 80 lat (średnio 70,0%). Zapewniają nie tylko edukację poprzez uczestnictwo w wybranych formach zajęć, lecz także wdrażają do samokształcenia, pomagają zarówno swoim odbiorcom, jak i całemu społeczeństwu w uświadamianiu praw każdego człowieka do wszechstronnego rozwoju na każdym etapie życia.